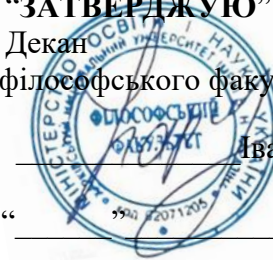

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Філософський факультет
Кафедра теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан
філософського факультету

Іван КАРПЕНКО

“ _____ 20__ р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Філософія права

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти другий (магістерський)
галузь знань 03 гуманітарні науки
(шифр і назва)
спеціальність 033 – філософія
(шифр і назва)
освітньо-професійна програма Філософія
(шифр і назва)
спеціалізація _____
(шифр і назва)
вид дисципліни обов'язкова
(обов'язкова / за вибором)
факультет філософський

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою філософського факультету

“ 21 ” червня 2024 року, протокол № 11

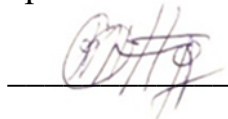
РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Катерина КУЗНЕЦОВА, кандидат філософських наук, старший викладач кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

Програму схвалено на засіданні кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

Протокол від “19” червня 2024 року № 15

Завідувач кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й.Б. Шада

Олег ПЕРЕПЕЛИЦЯ

Програму погоджено з гарантом освітньої програми:

Гарант освітньої програми «Філософія»

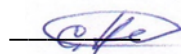

Олег ПЕРЕПЕЛИЦЯ

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол від “19” червня 2024 року № 10

Голова науково-методичної комісії філософського факультету

Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Філософія права” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки другого (магістерського) рівня (назва рівня вищої освіти) спеціальності (напряму) 033 Філософія освітня програма Філософія спеціалізації _____

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни “Філософія права” є

- ознайомлення студентів з необхідними текстами, джерелами та напрямками у галузі філософсько-правових досліджень;
- формування уявлення про основні проблеми філософії права і методи їх дослідження;
- формування правової та політичної культури, а також гуманістичних цінностей, що є важливою умовою здійснення науково-педагогічної та консультативно-методичної професійної діяльності у галузі філософії;
- створення фундаменту для отримання системного знання в соціально-політичній, правознавчій галузях, що необхідно для професійної підготовки філософа.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни

- ознайомлення магістрантів зі здобутками світової філософсько-правової думки та прищеплення основ філософсько-правової культури;
- навчання магістрантів світоглядній толерантності, системності й критичності оціночних суджень та навичкам комунікації, що ґрунтується на визнанні людини в якості найвищої соціальної та правової цінності.
- вироблення у студентів навичок критичного осмислення та критеріїв оцінки структурних елементів чинного законодавства.

Вивчення дисципліни “Філософія права” спрямовано на формування у здобувачів вищої освіти наступних компетентностей:

Загальні компетентності:

ЗК1. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні, нестандартного розв’язання завдань, критичного мислення, самостійності міркувань і умовиводів, навички інтелектуального пошуку, вміння виявляти та розв’язувати проблеми, прагнення до відкриття нового, залучення смислів, зокрема з інших предметних царин.

ЗК6. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми і працювати над ними автономно.

ЗК7. Готовність до співробітництва з колегами задля ефективного розв’язання поставлених завдань, допомога і підтримка колег в їх інтелектуальних зусиллях.

ЗК8. Здатність оперативно аналізувати значні масиви текстів, генералізувати їх в загальну смислову структуру, писати власні тексти аналітичного та публіцистичного характеру в різних форматах (огляд, есе, реферат, стаття, комплексна аналітична робота).

ЗК11. Здатність адаптуватися та діяти в нових проблемних ситуаціях.

Фахові компетентності:

ФК4. Уміння використовувати фахові філософські знання в процесі консультування із суспільно-політичних та ідеологічних проблем.

ФК5. Систематичні знання та навички, які дозволяють використовувати історико-філософську спадщину в осмисленні та розв’язанні власних дослідницьких проблем.

ФК7. Уміння застосовувати знання на практиці, розуміючи зв'язок спеціалізації з іншими напрямками філософського дискурсу й різними інтелектуальними й гуманітарними практиками.

ФК9. Здатність критично працювати з філософськими текстами, застосовувати різні методи аналізу та інтерпретації (у тому числі іноземною мовою).

1.3. Кількість кредитів – 4 кредити

1.4. Загальна кількість годин – 120 годин

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	1-й і 2-й
Семестр	
3 -й	2-й і 3-й
Лекції	
18 год.	6 год.
Практичні, семінарські заняття	
9 год.	2 год.
Лабораторні заняття	
0 год.	0 год.
Самостійна робота	
93 год.	112 год.
Індивідуальні завдання	
0 год.	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання: в межах формування компетентності з курсу «Філософія права» студенти повинні

знати:

- основні підходи до розуміння права, виходячи із знань про основні правові школи,
- основні принципи, що використовуються при дослідженні «природи» права та основ його легітимності;
- співвідношення зовнішньої і внутрішньої моралі в праві (Л. Фуллер),
- рівні коекзистенції права та ідеї справедливості (Дж. Роулз, В. Кімліка),
- філософське обґрунтування прав людини та проблему їх легітимації (Ю. Габермас, О. Гьофе);
- інноваційні підходи в галузі карного правосуддя та впровадження системи відновного правосуддя (Х. Зер, М. Райт);

вміти:

- пропагувати та популяризувати досягнення сучасної філософсько-правової думки серед різних соціально-професійних верств населення;
- критично оцінювати і прогнозувати соціально-політичні події та явища на підставі належного обсягу фахових філософсько-правових знань;
- надавати консультаційні послуги державним установам та громадським організаціям;

- здійснювати самостійні філософські дослідження з урахуванням спілкування з експертами різних галузей знань;
 - застосовувати знання традиційних і актуальних проблем філософії права в викладанні та дослідженні.
- володіти навичками:
- вироблення та кристалізації методологічних навичок як проблематизації так і депроблематизації дослідницьких аспектів в галузі права;
 - критичного мислення та аргументації власної думки з основних проблем права;
 - поглибленого філософсько-правового аналізу,
 - виявлення і співставлення найважливіших філософсько-правових систем праворозуміння.

Студенти повинні досягти таких результатів навчання:

ПРН5. Спроможність до критичної оцінки і прогнозування суспільно-політичних і культурних подій та явищ на підставі належного обсягу фахових філософських і гуманітарних знань, надання консультативних послуг.

ПРН6. Знати теоретичні основи філософської науки і суміжних галузей гуманітаристики та суспільних наук, володіти фаховим словником і засобами виразу думки, знання традиційних і актуальних проблем філософії.

ПРН15. Здатність до самостійних філософських досліджень з урахуванням спілкування з експертами різних галузей знань.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Предмет філософії права. Основні підходи до розуміння права.

Тема 1. Предмет і завдання філософії права.

Поняття та походження філософії права. Граничні підстави права як предмет філософії права. Становлення філософії права як самостійної галузі знання (Г. Гроцій). Особливості філософського підходу до права. Два шляхи до філософії права: від філософії до філософії права та від права до філософії права. Місце філософії права в системі юридичних та філософських наук. Мета і завдання філософії права: обґрунтування, виправдання та легітимація права, оцінка та критика права. Вироблення та обґрунтування принципів права. Ціль і завдання філософії права за Г. Радбрухом. Ідея права як предмет філософії права. Філософія права як інструмент оцінюючої свідомості. Ідея права як критерій цінності правової дійсності. Г. Радбрух про три базові ідеї права та їх співвідношення: справедливість, політична доцільність та правова стабільність. Проблема співвідношення права і закону. Право и держава. Г. Гарт про право як об'єднання первинних та вторинних правил.

Тема 2. Теорії природного права.

Поняття «природне право» в його співвідношенні з поняттям «позитивне право». Основні природно-правові концепції античності, середньовіччя і Нового часу. Піднесення ідей природного права у Новий час: ідеї ллевелерів Дж. Лільберна та Дж. Мільтона. Обґрунтування природного права у Т. Гоббса та Дж. Локка. Розвиток природно-правових концепцій в роботах І. Канта та Г. В. Ф. Гегеля. Вплив ідей природного права на розвиток права: моральна критика права і держави. Вплив раціонального природного права на формування принципів нейтрального ставлення держави до релігії, поділу влади, природних прав людини та принципу народного суверенітету. Сучасна критика теорій природного права. Неможливість виведення природного права із відчуття справедливості (аргумент Г. Кельзена). Теорія справедливості як спадкоємиця традиції природного права.

Тема 3. Правовий позитивізм.

Загальна характеристика правового позитивізму: заперечення необхідного зв'язку між мораллю і правом, абсолютизація ролі держави по відношенню до права. Соціально-культурні коріння правового позитивізму.

Командна теорія права Джона Остіна та її критика. Різновиди установлених людьми регулятивів та їх відмінності: закони природи, закони Бога, закони моралі та закони держави. Відмежування права від моралі, релігії та природи. Право як веління суверена. Дж. Остін про природу права: безпосередні (накази) та опосередковані (рішення судів та звичаї). Моральна нейтральність норм права. Вплив утилітаристів (І. Бентам та Дж. Міл) на ідеї Дж. Остіна.

«Чисте» вчення про право Ганса Кельзена і його критика. Відмежування права від ідеології, моралі, релігії, звичаїв тощо. Організований примус як атрибут права. Право як система норм. Організований порядок як цінність права. Право як ієрархія (піраміда) норм. Der Grundnorm як трансцендентальна умова правопорядку. Право як примусовий централізований порядок. Колективна безпека як цінність права. Критика Г. Кельзеном природного права. Г. Кельзен про юридичну герменевтику та рівні невизначеності норм права. Автентична й не автентична інтерпретація. Ототожнення державного і правового порядку.

Критика правового позитивізму. Неможливість обґрунтування позитивізмом правових принципів. Проблема критерії розрізнення правового примусу від насильства. Критика позитивістського ототожнення держави і права та визначення закону як наказу суверена (Дж. Остін). Слабкості правового позитивізму з позицій історичної та соціологічної школи права. Критика Кельзена: ефективність правової системи не можна пов'язувати лише із її логічністю та несуперечливістю, а й з визнанням її норм збоку людей. Г. Радбрух про неможливість трансцендентальної умови права Г. Кельзена.

Тема 4. Сучасні школи праворозуміння.

Історична школа права Г. Гуго, Ф. Савін'ї та Г. Пухта. Критика природно-правової доктрини. Г. Гуго про причини занепаду правового порядку. Право як реакція на об'єктивний хід речей, а не свавільне покладання законів. Позитивне право як похідне від права звичаєвого. Г. Пухта про право як про знеособлену та самобутню свідомість народу. Народний дух – як джерело права. Законодавча діяльність як відображення переконань нації.

Марксистська філософія права. Виникнення держави й права та їх призначення. Право як воля правлячого класу, що зведена у закон. Критика К. Марксом держави і права. Революційний перехід до безкласовості та марксова ідея відмирання права. Вплив французьких соціалістів на К. Маркса. Марксизм про природу злочинів.

Соціологічна школа права (Є. Ерліх та Р. Паунд). «Писане» (кодіфіковане) та «живе» (пануюче у житті) право. Право як правила поведінки, що щохвилино створюються людьми у процесі їх спілкування. Методи дослідження «живого права» за Є. Ерліхом. Р. Паунд про недоліки системи освіти сучасного юриста та певну невизначеність загальних норм права.

Американська школа правового реалізму (О. Голмс, К. Ллевеллін, Дж. Френк). Реалісти про контраст між нормами права та їх фактичним застосуванням. Філософія права – це не логічний аналіз норм права (позитивізм) і не пошук зв'язку між правом і мораллю (природно-правова концепція), а з'ясування умов застосування права у конкретних випадках. О. Голмс: життя права – це знання його правозастосування, а не тільки змісту чи логіки норм. Право як передбачення рішення суду. К. Ллевеллін: право – це реальні норми, які ми добуваємо із рішень судів останньої інстанції. Норма права – це узагальнене передбачення того, яку позицію займатиме суд. Основні концепції тлумачення досвіду правозастосування за Ллевелліном: Гранд-стиль та «формальний стиль». Дж. Френк про право реальне і право ймовірне.

Розділ 2. Основні проблеми обґрунтування та легітимації права.

Тема 1. Право та мораль

Концепція внутрішньої моралі права Л. Фуллера – перше формулювання і обґрунтування принципів верховенства права. Схожість та відмінність моралі і права за Л. Фуллером. Тези Л. Фуллера на користь необхідного зв'язку права і моралі. Зовнішня мораль права та легітимність правопорядку.

Принципи законності: принцип загальності, принцип відкритості, вимога уникати законів зі зворотною силою, вимога ясності та зрозумілості законів, вимога уникати протиріччя у законах, заборона на вимогу неможливого, заборона на часту зміну законів, обов'язковість дотримання законів представниками влади. Основна мета принципів законності.

Л. Фуллер про причини занепаду правого порядку та про шляхи виходу із кризи. Виключення з принципів. Л. Фуллер про справу спелеологів та її правові наслідки. Фабула справи. Аргументація судді з позицій природного права. Обґрунтування судді про неможливість ухвали в даній справі. Аргументація судді з позицій правового позитивізму. Доведення судді з позиції правового реалізму. Висновки, що впливають із змодельованої справи.

Тема 2. Проблема справедливості.

Справедливість як основна правова цінність. Аспекти справедливості. Формальна (юридична) справедливість: рівність перед законом. Юридична справедливість як мінімум справедливості та умова реалізації принципу свободи. Основні принципи процесуальної справедливості. Змістовна (політична) справедливість.

А. Гоннет про форми соціальних патологій (досвід зневажання) та формування свідомості неправа (Unrechtsbewusstsein) на прикладі суфражистського руху та закону про расову сегрегацію (Jim Crow laws). Н. Фрейзер про дві різні суспільні стратегії подолання несправедливості: афірмація (пристосування) та трансформація (перетворення). Двовірна концепція справедливості. Критика утилітаристського та інтуїтивістського розуміння справедливості.

Принципи справедливості за Дж. Ролзом. Обґрунтування принципів свободи та диференціації через гіпотетичний суспільний договір. Приоритет рівних свобод над рівними можливостями та ресурсами. Принцип максиміну. Критика Ролзової концепції справедливості за виключення природної обдарованості у концепції розподілу благ. Критика В. Кімлікою теорії Дж. Ролза з позиції нерівностей, які є наслідком свого власного вибору.

Тема 3. Проблема обґрунтування прав людини.

Право і права. Поняття і класифікація прав: негативні та позитивні права. Особливість прав людини. Дополітичний характер прав человека. Права людини як підстава легітимності держави та обмеження її влади. Теорія природних прав Дж. Локка як перше вчення про права людини. Умови реалізації прав людини. Види прав людини: громадянські права, політичні права, економічні права, соціальні права, культурні права. Покоління прав людини. Роль боротьби за права людини у відкритті та фіксації прав людини. Історія прав людини. Хартія вольностей – «Магна карта». «Білль про права (Англія 1698 р.). Вірджинська декларація (1776). Декларація про незалежність та Конституція США (1787). Білль про права (1791). Французька декларація про права людини (1789). Міжнародний білль про права людини. Європейська конвенція щодо захисту прав людини та основних свобод (1950), Європейська соціальна Хартія (1961). Покоління прав людини.

Проблема обґрунтування прав людини. Зростання значення прав людини у зв'язку з глобалізацією. Виклики правам людини: заперечення універсальності прав людини, трактування їх як прояву культурного імперіалізму, ідея культурного релятивізму. Критика універсалізму з боку постмодернізму і комунітаризму. Стратегії обґрунтування прав людини. Пошук сумісності прав людини з елементами власної культури. Культурно-нейтральна легітимація прав людини: на основі ідеї людської гідності (Дж. Ролз, Ю. Габермас, Ф. Фукуяма); трансцендентально-антропологічне обґрунтування (О. Гьофе).

Тема 4. Проблема покарання.

Каральна модель правосуддя: зведення мети кримінального права до покарання. Функції покарання: відплата за злочин, превентивність, символічна функція. Розуміння злочину в каральній моделі. Історія уявлень про злочин і покарання. Причини витіснення обцинного правосуддя каральною моделлю в Новий час. Причини і початок формування каральної моделі правосуддя. Смертна кара: аргументи «за» та «проти». Смертна кара та в'язні совісті у світі: аналітичний звіт (за даними МНО «Amnesty International»).

Тема 5. Відновне правосуддя.

Криза карального правосуддя. Тюремний бум, його причини, економічні та гуманітарні наслідки. Відновлювальне правосуддя як альтернатива покарання. Мета відновлювального правосуддя, розуміння злочину, фокус на відносини правопорушника і жертви. Потреби постраждалого і відновлення особистості злочинця. Практика відновлювального правосуддя. Відновлювальне правосуддя і громадянське суспільство. Комплементарність відновлювального і карального правосуддя. Перспективи та перешкоди для розвитку відновлювального правосуддя.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Предмет філософії права. Основні підходи до розуміння права.												
Тема 1. Предмет і завдання філософії права.	13	2	1			10	13	1				12
Тема 2. Теорії природного права.	13	2	1			10	14	1				13
Тема 3. Правовий позитивізм.	14	2	1			11	14	1	1			12
Тема 4. Сучасні школи праворозуміння.	12	2				10	14					14
Разом за розділом 1	52	8	3			41	55	3	1			51
Розділ 2. Основні проблеми обґрунтування та легітимізації права.												
Тема 1. Право та мораль.	14	2	1			11	13					13
Тема 2. Проблема справедливості.	13	2	1			10	13	1				12
Тема 3. Проблема обґрунтування прав людини.	14	2	2			10	13	1				12
Тема 4. Проблема покарання.	14	2	1			11	14	1	1			12
Тема 5. Відновне правосуддя.	13	2	1			10	12					12
Разом за розділом 2	68	10	6			52	65	3	1			61
Усього годин	120	18	9			93	120	6	2			112

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1	Предмет і завдання філософії права.	1	-
2	Теорії природного права.	1	-
3	Правовий позитивізм.	1	1
4	Право та мораль.	1	-
5	Проблема справедливості.	1	-
6	Проблема обґрунтування прав людини.	2	-
7	Проблема покарання.	1	1
8	Відновне правосуддя.	1	-
	Разом	9	2

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1	Опрацювання лекційних матеріалів	18	37
2	Підготовка до семінарських занять	25	10
3	Робота над рецензією	15	20
4	Підготовка матеріалів справи ЄСПЛ	15	20
5	Підготовка до іспиту	20	25
	Разом	93	112

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання не передбачені навчальним планом.

Індивідуальне завдання необхідне для систематизації, закріплення і розширення теоретичних знань і практичних навичок, тому воно може бути рекомендовано тим студентам, які вчасно і вправно виконують програму і мають можливість і бажання підготуватися до студентської конференції чи написання тез або статті.

7. Методи навчання

Навчальна програма курсу передбачає аудиторні (лекційні та семінарські) заняття та самостійну роботу студентів. Під час викладення матеріалу лекцій використовуються наступні методи: пояснювально-ілюстративний: викладач організовує сприймання та усвідомлення інформації, а студенти її сприймають, осмислюють і запам'ятовують; репродуктивний: викладач дає завдання, а студенти вчаться застосовувати знання за зразком; проблемного виконання: викладач формулює проблему і сам її вирішує, а студенти уважно стежать за ходом його творчого пошуку; частково-пошуковий (евристичний): викладач формулює проблему, а студенти поетапно вирішують її під його керівництвом (при цьому поєднується репродуктивна й творча діяльність).

Під час проведення семінарських занять використовуються наступні методи: репродуктивний метод, пояснювально-ілюстративний метод, метод вправ.

8. Методи контролю

Для студентів денної форми навчання передбачені такі методи контролю:

Поточне оцінювання під час семінарських занять: робота на семінарах передбачає участь в обговоренні текстів, оцінювання активності студента становить максимум 3 бали за семінар, але не більше 20 балів за семестр.

Виконання персонального дослідження за темою «Права людини», яке передбачає детальний розгляд однієї із запропонованих справ. Йдеться як про фабулу справи, її розгляд національними судами, так і про перебіг та висновок по справі у Європейському Суді по правах людини. Персональне дослідження має бути представлена на одному із семінарів. Критерієм оцінки також слугує застосування студентом вивчених філософсько-правових концепцій для аналізу справи. Максимальна кількість балів за персональне дослідження – 20 балів.

Оцінці підлягає вміння аналізувати один із запропонованих текстів для обговорення на семінарі в якості рецензії. Рецензія представляє собою роботу до 7 сторінок із критичним та аналітичним підходом до обговорюваної у тексті проблеми. Максимальна оцінка за рецензію – 20 балів.

Загальна кількість балів, яку студент отримує за підсумкову форму атестації (екзамен) складає 40 балів.

Студенту можуть надаватися додаткові бали (але не більше 10) за умови, що він брав участь у науковій конференції або має відповідну статтю за профілем курсу у науковому виданні. Наявність доповіді на конференції або статті у науковому журналі має бути підтверджена.

Для студентів заочної форми навчання передбачені такі методи контролю:

Контрольна робота у вигляді рецензії на запропонований із переліку базової літератури текст. Кожний студент позааудиторно повинен написати рецензію (5-7 сторінок) на одну з рекомендованих робіт. Суть рецензії полягає в опрацюванні змістовної частини тексту, її викладенні, та у приведенні критичних зауважень щодо суті зазначених ідей чи концепцій. Контрольна робота у вигляді рецензії не може бути підмінена рефератом. Максимальна кількість балів за контрольну- рецензію – 20 б.

Виконання персонального дослідження за темою «Права людини», яке передбачає детальний розгляд однієї із запропонованих нижче справ. Йдеться як про фабулу справи, її розгляд національними судами, так і про перебіг та висновок по справі у Європейському Суді по правах людини. Робота має бути виконана письмово (6-8 сторінок, 14 кегль, Time new Roman, одинарний інтервал) та може бути представлена на одному із семінарів. Максимальна кількість балів за персональне дослідження – 20 балів.

Робота на семінарах передбачає участь в обговоренні текстів, оцінювання активності студента становить максимум 3 бали за семінар (5 балів за семестр).

Оцінці підлягає вміння ведення студентом конспекту семінарських та лекційних занять, самостійної роботи, що оцінюється максимум в 10 балів.

Відвідування лекційних занять студентами оцінюється максимум в 5 балів.

Загальна кількість балів, яку студент отримує за підсумкову форму атестації (екзамен) складає 40 балів.

Студенту можуть надаватися додаткові бали (але не більше 10) за умови, що він брав участь у науковій конференції або має відповідну статтю за профілем курсу у науковому виданні. Наявність доповіді на конференції або статті у науковому журналі має бути підтверджена.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання				Разом	Екзамен	Сума
Розділ 1	Розділ 2	Контрольна робота, передбачена навчальним планом				
T1-T4	T1-T5	Рецензія	Розгляд справи ЄСПЛ			
8	12	20	20	60	40	100

T1, T2 ... – теми розділів.

**Критерії оцінювання
для студентів денної форми навчання:**

№ з/п	Види навчальної роботи	Кількість балів
	Розділ 1. Предмет філософії права. Основні підходи до розуміння права.	
1	Участь в семінарських заняттях	8
2	Персональне дослідження	20
	Всього за розділ	28
	Розділ 2. Основні проблеми обґрунтування та легітимізації права.	
1	Участь в семінарських заняттях	12
	Всього за розділ	12
1	Рецензія	20
2	Персональне дослідження	20
	Екзаменаційна робота	40
	В С Ь О Г О	100

**Критерії оцінювання
для студентів заочної форми навчання:**

№ з/п	Види навчальної роботи	Кількість балів
	Розділ 1. Предмет філософії права. Основні підходи до розуміння права.	
1	Участь в семінарських заняттях	2
2	Конспект	5
3	Відвідування лекцій	2
	Всього за розділ	9
	Розділ 2. Основні проблеми обґрунтування та легітимізації права.	
1	Участь в семінарських заняттях	3
2	Конспект	5
3	Відвідування лекція	3
	Всього за розділ	11
1	Рецензія	20
2	Персональне дослідження	20
	Екзаменаційна робота	40
	В С Ь О Г О	100

Студент допускається до підсумкового семестрового контролю, якщо він набере за результатами поточного контролю не менше **10 балів**.

Екзаменаційна робота складається з 2 теоретичних питань. Розкриттям теоретичних питань екзаменаційної роботи студент повинен продемонструвати знання основних підходів до розуміння права, основних принципів, що використовуються при дослідженні «природи» права та основ його легітимності, філософського обґрунтування прав, а також демонструвати здатність до поглибленого філософсько-правового аналізу. Максимальна кількість балів за викладення одного теоретичного питання – 20 балів.

Критерії оцінки для контрольної та екзаменаційної роботи

Відмінно – виконання завдання лише з невеликою кількістю помилок стилістичного чи фактичного характеру;

Добре – завдання в цілому виконано, але допущено кілька помилок логічного чи фактичного характеру;

Задовільно – виконання завдання задовольняє мінімальним вимогам, допущено велику кількість серйозних помилок логічного чи фактичного характеру;

Не зараховано – завдання не виконано або виконано частково з грубими помилками логічного і фактичного характеру

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	незараховано

10. Рекомендована література

Основна література

Тексти для рецензій:

1. Ван ден Гааг Е. На захист смертної кари. Практичний і моральний аналіз. *Філософія права*. Пер. з англ. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. С.1220-1229.
2. Гарт Г.Л.А. Позитивізм і розмежування права та моралі. *Філософія права*. Пер. з англ. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. С.77-100.
3. Гегель Г.В.Ф. Основи філософії права, або Природне право і державознавство. К.:Юніверс, 2000. 336 с.
4. Гьофе О. Розум і право. Складові інтеркультурного правового дискурсу. К.: Альтерпрес, 2003. Розділ 3. Права людини.
5. Гьофе О. Самовизначення, відокремлення та втручання (розд. 14). *Демократія в епоху глобалізації*. Київ: ППС, 2002. 343-364 с.
6. Дворкін Річард. «Патерналізм». *Філософія права*. Пер. з англ. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. С.411-424.
7. Дворкін Рональд. Цілість права. *Філософія права*. Пер. з англ. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. С.183-203.
8. Камю А. Роздуми над гільйотиною. *Вибрані твори у трьох томах*. Том 3. Харків: Фоліо, 1997. С. 511–531.
9. Кельзен Ганс. Проблема справедливості. II. Вчення про природне право. *Чисте правознавство*. К.: «Юніверс», 2004. С. 426-467.
10. Кістяківський Б. На захист права. М.П. Альчук. *Проблеми філософії права*. 2006-2007. Т. IV-V. С. 207-211.
11. Окін С. Конфлікт між основними правами. *Філософія прав людини*. Пер. з нім. К.: Ніка-Центр, 2008. С. 227-253.

12. Радбрух Г. Законне неправо та надзаконне право. *Проблеми філософії права*. 2004. Том II.
13. Радбрух Г. Людина в праві. *Проблеми філософії права*. К.-Чернівці, 2004. Т. 2. С. 71-82.
14. Тейлор Ч. Політика визнання. *Мультикультуралізм і політика визнання*. Київ: Альтер-прес, 2004, С.24-71.
15. Френк Дж. Юридичний реалізм. *Філософія права*. Пер. з англ. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. С. 180-183.
16. Фулер Л. Позитивізм і вірність праву - відповідь професорові Гарту. *Філософія права*. Пер. з англ. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. С.101-120.
17. Фулер Л. Позитивізм і вірність праву - відповідь професорові Гарту. *Філософія права*. Пер. з англ. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. С.101-120.
18. Фуллер Л. Мораль, що уможливлює право. *Мораль права*. К., 1999.
19. Фуллер Л. Справа спелеологів. *Філософія права*. Пер. з англ. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2007. С.205-224.
20. Харт Х.Л.А. Право як об'єднання первинних і вторинних правил. *Концепція права*. К., 1998.
21. Шу Генрі Права людини та культурні відмінності. *Філософія прав людини*. Пер. з нім. К.: Ніка-Центр, 2008. С. 254-282.
22. Austin John (1995), *The Province of Jurisprudence Determined* (Cambridge: Cambridge University Press).
23. Barnett Randy (1977), "Restitution: A New Paradigm of Criminal Justice," *Ethics*, vol. 87, no. 4, pp. 279-301.
24. Bentham Jeremy (1970), *Of Laws In General* (London: Athlone Press).
25. Bentham Jeremy (1988), *A Fragment of Government* (Cambridge: Cambridge University Press). Bix Brian (1995), "Conceptual Questions and Jurisprudence," *Legal Theory*, vol. 1, no. 4 (December), pp. 465-479.
26. Bix Brian (1996b), "Natural Law Theory," in Dennis M. Patterson (ed.), *A Companion to Philosophy of Law and Legal Theory* (Cambridge: Blackwell Publishing Co.).
27. Chipman Gray (1921), *The Nature and Source of Law* (New York: Macmillan).
28. Coleman Jules L. (1989), "On the Relationship Between Law and Morality," *Ratio Juris*, vol. 2, no. 1, pp. 66-78.
29. Dworkin Ronald (1978), *Taking Rights Seriously* (Cambridge: Harvard University Press).
30. Dworkin Ronald (1982), Natural' Law Revisited, *University of Florida Law Review* vol. 34, no. 2, pp. 165-188.
31. Dworkin, Ronald M (1986). *Law's Empire*. Cambridge, Massachusetts: Belknap Press.
- Altman Andrew (1986), Legal Realism, Critical Legal Studies, and Dworkin," *Philosophy and Public Affairs*, vol. 15, no. 2, pp. 205-236.
32. Finnis John (1980), *Natural Law and Natural Rights* (Oxford: Clarendon Press).
33. Frank Jerome (1930), *Law and the Modern Mind* (New York: Brentano's Publishing).
34. Fuller Lon L.(1958), "Positivism and Fidelity to Law," *Harvard Law Review*, vol. 71, no. 4, pp. 630-672.
35. Greenawalt Kent (1987), *Conflicts of Law and Morality* (Oxford: Clarendon Press).
36. Hart H.L.A. (1983), *Essays in Jurisprudence and Philosophy* (Oxford: Clarendon Press).
37. Hart H.L.A. (1994), *The Concept of Law*, 2nd Edition (Oxford: Oxford University Press).
38. Hart H.L.A.(1963), *Law, Liberty and Morality* (Oxford: Oxford University Press).

39. Hart, H. L. A. 1958. "Positivism and the Separation of Law and Morals." *Harvard Law Review* 71 (4): 593-629.
40. Hart, H.L.A. (1955). Are there any natural rights? *The Philosophical Review*, 64, 175-191
41. Holmes Oliver Wendall(1898), "The Path of the Law," *Harvard Law Review*, vol. 110, no. 5, pp. 991-1009 .
42. Joseph Raz (1979), *The Authority of Law: Essays on Law and Morality* (Oxford: Clarendon Press).
43. Kymlicka Will. *Liberal Equality* \ \ Режим доступу: <https://archive.org/details/will-kymlicka-contemporary-political-philosophy>
44. Llewellyn Karl N. On Reading and Using the New Jurisprudence. *American Bar Association Journal*. Vol. 26, No. 5 (MAY 1940), pp. 418-425.
45. Lon L. Fuller. The case of the speluncean explorers.. *Harvard Law Review*. Vol. 62, No. 4, February 1949. Режим доступу: <https://pennstatelaw.psu.edu/file/TheCaseOfTheSpelunceanExplorers.pdf>
46. Martin Wright. Towards a Restorative Society a problem-solving response to harm
47. Mill John Stuart (1906), *On Liberty* (New York: Alfred A. Knopf).
48. Moore Michael (1992), "Law as a Functional Kind," in Robert P. George (ed.), *Natural Law Theories: Contemporary Essays* (Oxford: Clarendon Press).
49. Rawls John (1964), "Legal Obligation and the Duty of Fair Play," in Sidney Hook (ed.), *Law and Philosophy* (New York: New York University Press), pp. 3-18.
50. Rawls, John (1973): *A Theory of Justice*. Oxford: Oxford University Press.
51. Rorty, Richard (1993): *Human Rights, Rationality, and Sentimentality*. In: Shute, Steven Hurley, Susan (eds.): *On Human Rights: The 1993 Oxford Amnesty Lectures*. New York: Basic Books
52. Shiner Roger (1992), *Norm and Nature* (Oxford: Clarendon Press).
53. Smith M.B.E. (1973), "Do We have a Prima Facie Obligation to Obey the Law," *Yale Law Journal* 950-976.
54. Smith, Patricia. (1993), *Feminist Jurisprudence* (Oxford: Oxford University Press).
55. Ten C.L. (1987), *Crime, Guilt, and Punishment* (Oxford: Oxford University Press).
56. Waluchow (1994), *Inclusive Legal Positivism* (Oxford: Clarendon Press).
57. Zehr, Howard. *The Little Book of Restorative Justice*. Intercourse, PA: Good Books, 2002.

Монографії:

1. Альчук М. П. Філософія права Богдана Кістяківського: монографія. Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. 297 с.
2. Балинська О.М. Семіотика права: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 416 с.
3. Бігун В. С. Філософія правосуддя. Ідея та здійснення: монографія. Київ: [б. в.], 2011. 303 с.
4. Бобровник С. В. Компроміс і конфлікт у праві: антрополого-комунікативний підхід до аналізу: Монографія. Київ: Юрид. думка, 2011. 384 с.
5. Відповідальність у праві: філософія, історія, теорія / за заг. ред. І. Безклубого; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ: Грамота, 2014. 448 с.
6. Галицький І. В. Толерантність у правовому житті сучасної України: Монографія. Одеса: Фенікс, 2012. 144 с.
7. Гришук В. К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини: монографія. Хмельниц. ун-т управ. та права, 2012. 736 с
8. Гришук О. В., Слюсарчук Х.Т. Лібералізм та комунітаризм у філософсько-правовому вимірі: монографія. Хмельницький: ХУУП, 2018. 211 с.
9. Калиновський Ю. Ю. Парадигмальні виміри правосвідомості українського суспільства: монографія. Харків: Майдан, 2012. 346 с.

10. Максимов С. І. Філософія права: сучасні інтерпретації: Вибр. праці: статті, аналіт. огляди, переклади (2003-2010). Харків: Право, 2010. 336 с. Мина В. В., Омельчук О.М. Філософсько-правове розуміння мети покарання: монографія. Хмельницький: Хмельниц. ун-т управ. та права, 2014. 176 с.
11. Овчаренко Д. А. Покарання як соціальне явище: філософсько-правові аспекти: монографія. Київ: Вид. Паливода А. В., 2015. 266 с.
12. Омельчук О. М., Олійник У. М. Право на свободу думки, совісті та релігії у філософсько-правовому вимірі: монографія. Хмельницький: Хмельниц. ун-т упр. та права ім. Леоніда Юзькова, 2019. 183 с.
13. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні: монографія / Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. Харків: Право, 2009. 351 с.
14. Стовба О. В. Право і час: монографія. Харків: Тім Пабліш Груп, 2016. 368 с.
15. Фуллер Лон Л. Анатомія права / пер. з англ. Київ: Сфера, 2004. 144 с.

Підручники:

1. Бачинін В.А., Панов М.І. Філософія права: Підручник. – К.:Видавничий дім “ІН ЮРЕ”, 2006. – 472 с.
2. Вовк В.М. Філософія права: Навчально-методичні матеріали. – Івано-Франківськ: Вид-во “Сімик”, 2006.– 188 с.
3. Загальна теорія права: підручник / О. В. Петришин, Д. В. Лук’янов, С. І. Максимов, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. Харків : Право, 2020. 568
4. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 4-те видання, доповнене і перероблене Київ : Алерта, 2014. 524 с
5. Цалін С. Д. Принцип свободи волі в історії соціальної філософії та філософії права. – Х.: Основа, 1998. – 329 с.
6. Циппеліус Р. Філософія права. / Пер. з нім. К., 2000.
7. Шкода В.В. Вступ до філософії права. – Х., 1996. – 223 с.
8. Юркевич Памфіл. Історія філософії права; Філософія права; Філософський щоденник. – Вид. друге. К. : Редакція журналу "Український Світ", 2000. – 756 с.

Навчальні посібники:

1. Александрова О.С., Горбань О.В., Мартич Р.В. Філософія права: навчально-методичний посібник. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. 126 с
2. Баумейстер А.О. Філософія права: навч. посіб / А.О. Баумейстер. – Вінниця : О.Власюк, 2007. – 224 с.
3. Гайдулін О. О. Філософія права. Європейські парадигми праворозуміння: підручник для вищих військових навчальних закладів. Київ : НУОУ імені Івана Черняхівського, 2019. 436 с
4. Кузнецов В. І. Філософія права. Історія та сучасність: навчальний посібник. Київ : СтилоС, 2003. 382 с.
5. Рабінович П. М. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : Видавництво ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.

Додаткова

1. Дзьобань О.П., Гайдашук К.В. Філософсько-правові аспекти творчості Нікколо Макіавеллі. *Право і безпека*. 2006. Т. 5. № 4. С. 15–19.

2. Дзюбань О.П., Разметаєва Ю.С. Проблема індивідуальної та колективної безпеки у творчості Томаса Гоббса та Іммануїла Канта (філософсько-правовий аспект). *Проблеми філософії права*. К.-Чернівці: Рута, 2005. Т. III. № 1–2. С. 368–373.
3. Конституційно-правові засади становлення української державності. В.Я. Тацій, Ю.М. Тодика, О.Г. Данильян та ін.; За ред. акад. НАН України В.Я. Тація, акад. АПрН України Ю.М. Тодики. Х.: Право, 2003. 328 с
4. Кравченко Ю. Ф. Ідея права у Г.Гегеля. *Вісник Національного університету внутрішніх справ*. Х.: Нац. Ун-т внутр. справ, 2001. Вип. 16. С. 107–113.
5. Максимов С.І. Про філософське осмислення права (до питання про предмет філософії права). *Вісник Акад. прав. наук України*. 1998. № 2. С. 89–98
6. Олійничук Р. Проблеми формування правової свідомості та правової культури в українському суспільстві. *Юрид. журнал*. 2006. № 2. С. 58–60.

Перелік справ ЄСПЛ (для персонального дослідження):

1. Ahorugeze v. Sweden - 37075/09, 27 October 2011.
2. Aksoy v. Turkey, no. 21987/93, 18 December 1996
3. Al Nashiri v. Poland, 28761/11, 24 July 2014
4. Bouyid v. Belgium – 23380/09. Judgment – 28.09.2015
5. Broniowski v. Poland - 31443/96, Judgment 28.9.2005
6. Brumarescu v. Romania , 28342/95, 28 October 1999
7. Davydov and Others v. Ukraine – 17674/02 and 39081/02. Judgment 01.07.2010.
8. El Masri v. Macedonia, no. 39630/09, 13 December 2012
9. Ewida and others v. the United Kingdom 48420/10, 59842/10, 51671/10 and 36516/10, 15 January 2013
10. Frumkin v. Russia Application no. 74568/1. Judgment 06/06/2016
11. Gafgen v. Germany, no. 22978/05, 1 June 2010
12. Georgel and Georgeta Stoicescu v. Romania, 9718/03), 26 July 2011
13. Graziani-Weiss v. Austria, 31950/06, 18 October 2011
14. Haidn v. Germany, 6587/04, 13 January 2011
15. Identoba and Others v. Georgia - 73235/12, 12 May 2015
16. Khudobin v. Russia - 59696/00, 26 October, 2006
17. Khudoyorov v. Russia, no. 6847/02, 8 November 2005
18. Konstantin Markin v. Russia – 30078/06. Judgment 22.03.2012.
19. Mocanu and Others v. Romania, nos. 10865/09, 45886/07 and 32431/08, 17 September 2009 33
20. Mozer v. the Republic of Moldova and Russia - 11138/10, 23 February, 2016
21. Nachova and Others v. Bulgaria, nos. 43577/98 and 43579/98, 6 July 2005
22. Petrova v. Latvia - 4605/05, 24 June, 2014
23. Podkolzina v. Latvia , 46726/99, 9 April 2002
24. R.R. v. Poland. A.n. 27617/04, 26 May, 2011
25. Ramirez Sanchez v. France – 59450/00. Judgment 4/07/2006
26. Soare and others v. Romania, 24329/02, 22 February, 2011
27. V.C. v. Slovakia, 18968/07, 8 November 2011

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Дистанційний курс Філософія права. Режим доступу: <https://moodle.karazin.ua/course/view.php?id=10153>
2. Електронна бібліотека Інституту філософії. Режим доступу: https://www.filosof.com.ua/elektronna_biblioteka

3. Наукова бібліотека НЮУ ім. Ярослава Мудрого. Режим доступу:
<https://library.nlu.edu.ua/>
4. Офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського.
Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
5. Рішення Європейського Суду з прав людини щодо України: Режим доступу:
https://minjust.gov.ua/m/str_9329